

PAPER DETAILS

TITLE: 18. Yüzyılda Oset Ruhanî Komisyonu ve Mozdok'ta Egitim Faaliyetleri [18th Century Ossetian Spiritual Commission and Educational Activities in Mozdok]

AUTHORS: Didem ÇATALKILIÇ

PAGES: 187-212

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1129417>

18. Yüzyılda Oset Ruhani Komisyonu ve Mozdok'ta Eğitim Faaliyetleri

Didem Çatalkılıç*

Özet

İran'a ve Gürcistan'a giden yolun üzerinde, Rusya için stratejik öneme sahip bir bölgede yaşayan Osetler eski zamanlardan beri hem Hristiyanlığa hem de Uatsdin¹ olarak adlandırdıkları dine inanıyorlardı. Osetlerin 17. ve 18. yüzyıllarda Kabardey Çerkeslerinin etkisiyle İslamiyet'i kabul etmeye başlamaları Rusya'nın Kafkasya politikalarıyla çatışıyordu. Hem bu nedenle, hem de halkın dini inançları ve coğrafi konumu nedeniyle Osetya, Rusya için Kafkasya'da kolonizasyonun uygulanacağı öncelikli bölge haline geldi. Bu politika doğrultusunda Rusya yönetimi tarafından 1744 yılında Oset Ruhani Komisyonu kuruldu ve misyonerlik faaliyetleri için önemli bir bütçe ayrıldı. Rus kolonizasyonunun iki önemli aracı olan Rusçanın öğretilmesi ve Hristiyanlaştırma Oset Ruhani Komisyonu aracılığıyla gerçekleştirildi. Makalede, etkinlik alanı Osetya sınırları dışına da çıkan Komisyon'un kuruluşu ve faaliyetleri ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çerkesler, Kolonizasyon, Osetler, Kafkasya, Mozdok.

18th Century Ossetian Spiritual Commission and Educational Activities in Mozdok

Abstract

The Ossetians have inhabited a strategically important location on route to Iran for Tsarist Russia. The Ossetians have worshipped both Christianity and another religion they called Uatsdin¹ throughout history. Yet, their conversion to Islam which was introduced to the Ossetians in the 17th and 18th century by the Circassians of Kabarda conflicted with Russia's regional policies. Ossetia, because of both its location and belief systems, has always been the perfect location for Russia to administer religious colonisation practices. To

* Didem Çatalkılıç, Dr., E-mail: didem.catalkilic@hotmail.com

(Received/Gönderim: 28.04.2020; Accepted/Kabul: 31.05.2020)

¹ Başlangıçta İskitlerden aldıkları paganizme inanan Alanlar, Bizans ve Gürcülerin faaliyetleriyle Hristiyanlığı benimsediler. Ancak Moğol istilasından sonra Orta Kafkasya'nın vadilerine çekilen Alanlar ve onların soyundan gelen Osetler Hristiyanlık geleneği içinde Uatsdin ('uats' - kutsal ve 'din') olarak adlandırılan eski dinlerini de korudular (Foltz 316-320-321).

realise this aim, in 1744, Tsarist Russia established a Ossetian Spiritual Commision and budgeted a remarkable amount for the missionary activities. In addition to Christianisation of the religious practices, Russian language education was given and thus two important instruments of colonisation were applied by the Ossetian Spiritual Commission. In this article, the processes of the establishment and activities of the Commission which has worked beyond the borders of Ossetia is evaluated.

Keywords: Circassian, Colonisation, Ossetian, Caucasus, Mozdok.

Giriş

Rusya'nın yayılma politikasının bir aracı olarak uyguladığı istihkam hattı sistemi, bu hatta yerleştirilen kolonizatörler (Kazaklar, köylü Ruslar) ile yerli halklar arasında ilişkiler kurulmasını sağladı ve bu süreç sonunda Ortodoks Hristiyanlığı kabul etmiş topluluklar ortaya çıktı. Bu şekilde Rus olmanın yegane yolu açıldı ve Ruslar ekonomik, kültürel ve politik avantajlarını sürekli kılmak için kendi dillerini de bu topluluklarda hakim kıldılar. Bu bağlamda din ve dil kolonizasyonun anahtar kelimeleri oldu (Breyfogle vd. 7-14; Khodarkovsky 6; Ferro 574).

18. yüzyılın başlarında Rusya yönetimi Kuzey Kafkasya'ya Kazakları, Ermenileri ve Gürcüleri yerleştirerek, kaleler ve stanitsalarla² askeri ve

² Kazak yerleşim birimi olan stanitsalar Karaulov'a göre: "Surlar yağmurun ve rüzgarın yok edebileceği araziye atılmış taşlar, kökleri toprağa salınan ve yavaş yavaş tüm bölgeyi kaplayan bir bitkidir." Bir plana göre inşa edilen stanitsalar dört tarafı derin, geniş hendek ve dikenli telin çevrelediği dörtgen bir arazi üzerine kurulan, Rus şehirlerini ya da kalelerini düşman baskınlarından korumak için inşa edilen, duvarlarla çevrili yerleşim birimleridir. Stanitsanın duvarlarına ek olarak bazı aileler evlerinin duvarlarını kazıklarla çevirmişlerdir. Hendeklerin haricinde stanitsaların etrafında nehir sularının biriktiği yapay göller mevcuttur. Nöbetçilerin bulunduğu ahşap kapılardan girilen stanitsanın dört tarafında, düz sokaklar ve sokaklarla küçük mahalleler oluşturan avlular vardır. Merkezde genellikle küçük bir meydan ve o meydanda ahşap bir kilise olur. Stanitsalar arasındaki arazi geniş olduğundan, her zaman stanitsayı ani düşman saldırısından koruyan Kazak nöbetçiler, keşif kolları, gözcü grupları bulundurulmuştur. Stanitsalar Rus kolonyalizminde kışla oluşturulmadan önce kendi kendini koruyabilecek kapasitede, bulunduğu çevrede devriye gezen Kazakların yaşadığı tahkim edilmiş yerleşimler olmuşlardır (Dumas 105; Gordin 79; Vostrikov 114; Nadejdin 23; Karaulov 124; Halen 235; Butova 13; Pallas 375).

kolonyal varlığını inşa etme yönündeki uzun süreci başlattı. Hat sistemiyle birlikte Rusya'nın sınırları, silah ve diplomasi sayesinde güneydoğu yönünde ilerledi. Bununla birlikte Kuzey Kafkasya üzerinden geçen Rusya sınırlarında yerli toplumların kendine özgü mozaiki oluştu. 18. yüzyıla gelindiğinde Kuzey Kafkasya'da ortaya çıkan Rus topluluğu, içinde birden çok etnik yapıyı barındırıyordu. Kuzey Kafkasya'nın Rusya tarafından kolonizasyonu hiçbir zaman etnik anlamda tamamen 'Rus' olmadı. Örneğin Kızılyar kalesi birçok bakımdan Ermeni-Gürcü kolonisi olarak, Mozdok ise vaftiz olmuş Çerkes ve Osetlerin merkezi olarak ortaya çıktı. 18. yüzyılın ikinci yarısında Osetya'da Kabardey prenslerinin etkisiyle feodal ilişkilerin gelişmesi, 19. yüzyılın ilk yarısında büyük bir Oset nüfusun dağlardan düzlüklere inmesine ve birçoğunun Rus kalesi olarak kurulan Mozdok'a yerleşmesine yol açtı (F. 33, OP. I, D. 13; Tsutsiyev 11; Bobrovnikov vd. 59; Barrett 32-36).

Oset Ruhani Komisyonu'nun Kurulması

1742 yılında Gürcü başpiskopos Josef ve Moskova'daki Znamenski Manastırı'nın baş keşişi Nikola, Çariçe Yelizaveta'ya Kafkas dağlarında altın ve gümüş içinde yaşayan Osetlerin Gürcü devletinin yıkılışından beri kimseye tabi olmadıklarını bildirdi. Josef ve Nikola'ya göre, önceden Hristiyan olan Osetler şimdi paganizme inanıyordu ve eğer Ortodoksluğu öğretecek kişiler aralarına gönderilirse kısa zamanda Hristiyan olacaktı (Klaproth 201). 19 Ekim 1743'te, ülkenin coğrafi özelliklerinin ve halkının durumunun öğrenilmesi için Osetya'ya misyonerlerin gönderilmesi konusu görüşüldü (Bliyev T. I 33). Gürcü igumen³ Kristofer 1743 Aralık tarihli raporunda Osetlerin İslam inancına değil Ortodoks inancına meyilli olduklarını, eski taş kiliselere sahip olduklarını bildirdi. Arhimandrit⁴ Pahomiy, başrahipler Kristofer ve Nikola da 6 Mart 1744'te durum hakkında şu bilgiyi verdiler:

- Eski taş kiliseler yenilenmelidir.
- Vaftize meyilli kişiler kiliselere yönlendirilmelidir.

³ Igumen: Ortodoks erkek manastırının genellikle arhimandrit unvanına sahip başkanı veya başkan yardımcısı.

⁴ Arhimandrit: Ortodoks kilise hiyerarşisinde piskoposun bir kademe aşağısında, orta dereceli papaz.

- Çocukların dini eğitimi için okul kurulmalıdır (Bliyev T. I 39-40-41-48-49).

Bu bilgiler Senato'ya ve Kutsal Sinod'a ulaştıktan sonra, 1 Kasım 1744'te arhimandrit Pahomiy, keşiş Yefrem, başrahipler Kristofer ve Nikola'dan oluşan ruhban heyetinin Hristiyanlık propagandası amacıyla Osetler arasına gönderilmesine karar verildi (Klaproth 201; Larina 26).

18. yüzyılın ilk yarısında Gürcü din adamlarının Moskova'ya ve diğer şehirlere giderek eğitim alması sonucunda Kafkasya'da Gürcü misyoner faaliyetleri başladı. Kafkasyalılar arasında (önce Osetler daha sonra İnguşlar ve Kabardeyler) Hristiyanlığı yaymak için 7 Aralık 1744'te alınan kararla Oset Ruhani Komisyonu (Osetinskaya Duhovnaya Komissiya) kuruldu.⁵ Komisyonu'nun ilk üyeleri Rusya'da eğitim alan Gürcü din adamları oldu. Osetler komisyona çevirmen olarak yardımcı olacaktı. İsimleri bilinen arhimandrit Pahomiy, igumen Nikolay ve Hristofor dışında Moskova'dan ve Kızılyar'dan görevlendirilen 2 hieromonah⁶, 5 papaz, 1 diyakon,⁷ 10 kilise görevlisi ile Gürcüce ve Rusça bilen Oset bir çevirmen Oset Ruhani Komisyonu olarak Mozdok'a gönderildi (Tsagareli 34; Lingv. inv. 42, papka 11 2-3-4).

Arhimandrit Pahomiy başkanlığındaki Oset Ruhani Komisyonu 1745 yılında Kazak konvoyu eşliğinde Kızılyar'dan Osetya'ya geldi ve bugünkü Mayramadag köyü civarına yerleşti. İlk iş olarak Kurtat'da, Zakka'da (Epifani (Vaftiz)) ve Digor bölgesinde üç kilise kuruldu. Aynı yıl Senato, Komisyon'un talebiyle Oset temsilcilerin Petersburg'ta kabulüne karar verdi. Osetlere bu yolculukta arhimandrit Pahomiy ve Poruçik⁸ Andrey Bibiryulev eşlik edecekti. Elçilerin toplanma yeri Kızılyar olarak kararlaştırıldı. Fakat bilinmeyen nedenlerle Oset temsilcileri Petersburg'a gidemediler. Arhimandrit Pahomiy 10

⁵ 1860 yılına kadar varlığını sürdüren komisyonun faaliyetleri tarihi olarak üç döneme ayrılabilir: 1) 1744-1771. 2) 1771-1793 - geçici olarak kapatıldığı zaman aralığı. 3) 1814-1860 - Gürcistan egemenliği altında oluşturulan Kafkasya'daki Ortodoks Hristiyanlık Restorasyonu Derneği ile birleştiği döneme kadar (Dzeranov 40).

⁶ Rahipliğe atanmış keşiş.

⁷ Diyakon: Ortodoks kilise hiyerarşisinin ilk unvanı.

⁸ Rus ordusunda alt bir subay rütbesi.

Ağustos 1747'de Senato'ya bir kez daha Oset ileri gelenlerinin Rus başkentine gitme isteğini iletti (Larina 27).

11 Ocak 1748'de aldığı kararla Senato, Osetlerin Rus tabiyetine kabulünü geçici olarak durdurdu ve Oset toplum önderlerinin hemen başkente gelmelerini bildirdi. Üç kişiden oluşan Oset heyeti Ekim 1749'da Kızılyar üzerinden Petersburg'a gitti. Heyetin ilettiği ilk üç talep Rus tabiyetine kabul edilmek, düzlüklere yerleşmek ve Kabardey feodallerinin baskınlarına karşı korunmaktı. Bu arada Komisyon Rus hükümetine bütün Osetlerin Hristiyanlığı kabul etmeye hazır olduklarının güvencesini vermişti (Larina 28-29).

Heyetin Petersburg'tan dönmesinden hemen sonra, 1748 yılında Kurat ve Çim köylerinden Tesbi, Amistala, Guçi, Gasi ve Masi adlarındaki yaşlılar Rus tabiyetine kabul edildiler (Klaproth 201; Dzanogova 26).

1751 yılında Petersburg'a giden Komisyon başkanı Pahomiy, Rus tebası olanlar ve vaftiz olacaklar için hediyelerle Kafkasya'ya döndü (Tsagareli 35).

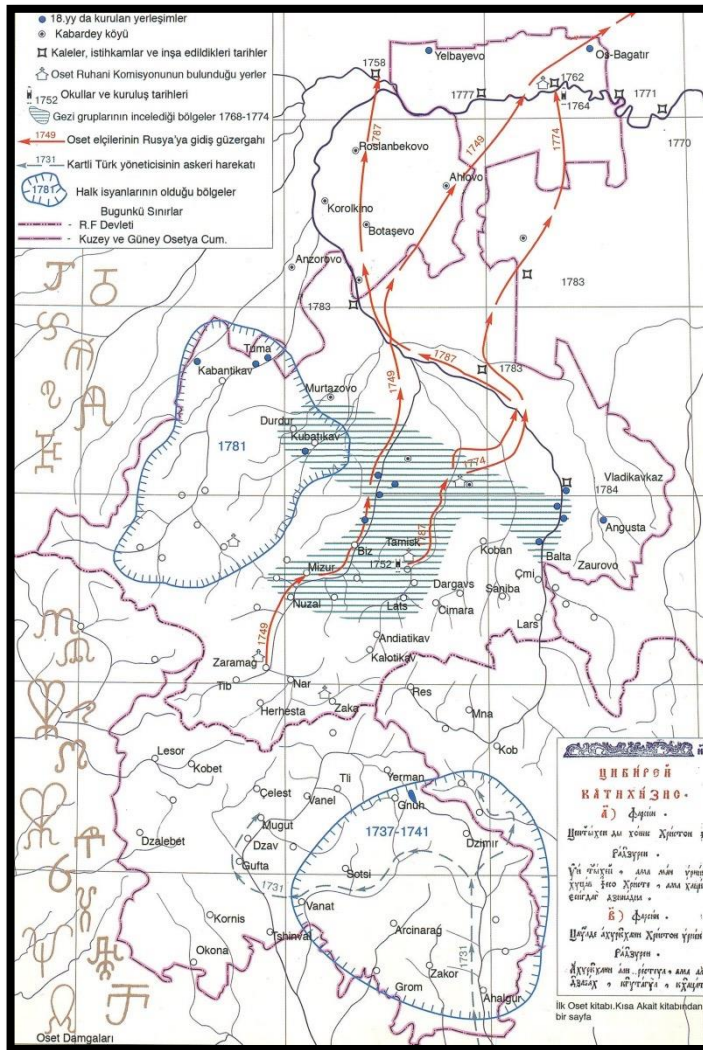
Oset Ruhani Komisyonu'na bir süre sonra protopop⁹ Georgi Davidov, Georgi Gersevanov ve rahip Ioanna da katıldı (Bliyev T. I 50). İlk dönemlerinde Komisyon üyeleri yerli halkın geleneklerini iyi bilen Gürcülerden oluşuyordu ve vaazlarını yerel dillerde veriyorlardı.

Komisyon'un faaliyetleri ilk aşamada daha çok para ve hediyelerle Osetleri vaftiz etmek, Rus tabiyetine girmelerini ve dağlardan düzlüğe yerleşmelerini teşvik etmeye yönelikti. Rus yönetiminin Ortodoks misyoner gruplarını istihbarat ve diplomatik amaçlar için kullanma tecrübesi vardı (Dzeranov 40). Osetler, komşu İnguşlar ve Kabardeyler üzerinde nüfuz kurmak için de önemli bir aracı olarak görülüyordu. Bu nedenle Komisyon'a verilen görevler arasında Osetlerin yaşantısını inceleme, ülkenin toplumsal ve politik yapısı hakkında bilgi toplama, bölgedeki kurşun ve gümüş madenlerini tespit etme gibi görevler de bulunuyordu. Bu görevlerin niteliğine bağlı olarak, ilk başlarda Komisyon üyeleri genelde misyonerlikle ilgisi olmayan, Rus hükümetinin çeşitli emirlerini yerine getiren kişilerdi (Tsagareli 34; Kuşiyev 30; Larina 27).

Osetler Komisyon'a çeşitli taleplerle başvuruyorlardı. En çok ovaya yerleşmek ve Kabardey prenslerinin baskılarından korunmak için

⁹ Protopop: Başpapaaz.

yardım istiyorlardı. Buna karşılık vaftiz olmak istediklerini bildiriyor ve Rusya'ya bağlılık sözü veriyorlardı (Dzeranov 41).

18. Yüzyılda Oset Ruhani Komisyonunun Bulunduğu Yerler (Bzarov 29)

1762 yılında Senato Hristiyanlığı kabul etmek isteyen Osetlerin, Çeçenlerin ve Kabardeylerin Kızılyar sınırına göçü hakkında bir kararname yayınladı. Kabardey prenslerinden Kurgok Kançokin'e Terek'in sol kıyısında kale inşasına ve yerleşime uygun olması şartıyla

arazi seçme hakkı tanındı. Kançokin sık ormanlarla kaplı Mozdok bölgesini seçti ve kendi tabiyetindekilerle oraya yerleşti. Konumu, kale kurulması ve kısa sürede gelişmesi nedeniyle Mozdok, Kuzey Kafkasya'da Hristiyanlığı yayma merkezi olarak daha uygun görüldü ve Oset Ruhani Komisyonu 1761 yılında buraya taşındı (Kuçiyev 30; Larina 35).

1764 yılında Yarbay Gak ve Pahomiy, Küçük Kabardey üzerinden Oset ve İnguşlara giderek onları Mozdok'a yerleşmeleri için ikna etmeye çalıştı (Kaloyev 13). Bu çalışmalar sonucunda, Pahomiy'in yerine başkan olan Grigori 1767 yılında 800 kişiyi vaftiz etti. Kısa süre sonra vefat eden Grigori'in yerine 1770 yılında Gürcü Porfiriy atandı (Butkov Ç.I 270; Dzanogova 30).

Astrahan başpiskoposuna göre, Osetya'da Hristiyanlık din adamlarının ihmalkarlığı yüzünden çok yavaş yayılıyordu. Oset Ruhani Komisyonu'nun çalışmalarıyla 1746'dan 1764'e kadar kadın ve erkek sadece 2085 kişi vaftiz edildi (Klaproth 209). 19. yüzyılın başında ise 53 kilise ve 60'tan fazla din adamının çalışmalarıyla 62.249 kişi vaftiz edildi.

Kızılyar komutanı Potapov 4 Temmuz 1768'de dışişleri dairesine gönderdiği raporda, okuryazarlığın yanı sıra din eğitimi verilmesi, pazar günleri ve resmi tatillerde öğrencilerin kiliseye gitmesi ve ilahi okumanın öğretilmesi gerektiğini yazdı. Bunlar yapıldıktan sonra Osetlere Rusça eğitim vermeye başlandı (Dzanogova 31-32).

Yekaterinograd arhiepiskopu¹⁰ Platon'a göre Gürcü din adamları başarısızdı. Bu yüzden 1771 yılından itibaren misyonerlik görevleri için bölgeye Rus din adamları (1 protopop, 2 keşiş, 2 diyakon, 3 priçetnik¹¹) getirildi ve yanlarına Mozdok'ta yaşayan 2 Gürcü, 2 din adamı, 1 diyakon, 2 priçetnik verildi. Osetçe bilen diyakon ve priçetnikler Rus din adamlarıyla birlikte dağlara çıkıp vaazların çevirisini yaptılar. Platon Petersburg'a yazdığı mektupta, Osetlerin çocukluktan itibaren Rus okullarında eğitim alıp kendi dillerinde vaaz vermeyi öğrenmelerinin, Astrahan seminer okulunda eğitimlerini tamamladıktan ve Hristiyanlığı tam anlamıyla benimsedikten sonra ruhani göreve getirilmelerinin daha uygun olacağını bildirdi (AKAK T. III 76).

¹⁰ Arhiepiskop: Başpiskopos.

¹¹ Priçetnik: Bir kilisenin ruhani unvanı olmayan görevlisi.

1781 yılında bölgede incelemeler yapan Rus Bilimler Akademisi üyesi Yarbay Şteder, Kraliçe Tamara zamanında dağlarda kiliseler kurularak Osetler arasında Hristiyanlığın güçlendirildiğini aktarıyordu. Şteder'e göre, Osetler kendi istekleriyle ve hatta bazıları 7 metre kumaş alabilmek için defalarca vaftiz oluyor, Hristiyanlıklarını kanıtlamak için de domuz eti yiyorlardı. Oset Ruhani Komisyonu misyonerleri dağlara göndererek halkı vaftiz ediyordu (Şteder 59-61).

Komisyon üyeleri misyonerlik faaliyetlerinin yanında halkı Mozdok'a yerleşmeye ikna etmeye çalışıyorlardı. İlk Mozdok piskoposu, 1784'te Rus hizmetine giren ve Oset Ruhani Komisyonu üyesi Gürcü arhimandrit Gaiy Takaov oldu. Gaiy Petersburg'a Kabardey mollaların Osetler arasında İslamiyet'i yaydığını bildirdi ve konuyla ilgili ayrıntılı bilgi vermesi için Petersburg'a çağırıldı. Ancak Rusya, Kabardey-Oset ilişkilerine açıkça müdahale etmedi (Butkov Ç. I 373; Bliyev 52).

Oset Ruhani Komisyonu 1793 yılına kadar varlığını sürdürdü (Butkov Ç. I 373). Komisyon lağvedilerek, II. Katerina'nın emriyle 19 Nisan 1793'te Mozdok'ta Mozdok-Macar Piskoposluğu açıldı ve 1829 yılına kadar Astrahan Piskoposluğu'na bağlı kaldı. (Moroz 6; Çiplakova vd. 40; F. 19, OP. I, D. 218 8).

Ancak birkaç yıl sonra Komisyon'un tekrar işler hale getirilmesi gerektiği bölgedeki yetkililer tarafından Petersburg'a iletili ve Oset Ruhani Komisyonu "Osetya'da ve Kafkas dağlarında yaşayan halklar için Hristiyan yasalarının, ayinlerinin gerçekleştirilmesi ve aynı zamanda Hristiyanlığın buralarda daha çok yaygınlaştırılması için" 16 Ekim 1799'da yeniden kuruldu (AKAK T. III 75).

27 Ağustos 1806'da yazdığı raporda Yekaterinograd arhiepiskopu Platon yapılması gerekenleri şöyle sıralıyordu:

- Oset Ruhani Komisyonu Yüksek Ruhani Şura tarafından 1793'te kabul edildiği gibi, 1771 yılı raporundaki aynı şekliyle Mozdok'ta kurulmalıdır.
- Artık tercümana ihtiyaç yoktur. Tercüman yerine yazı işleriyle ilgilenecek, aynı zamanda soylu sınıftan bir komiser ve yanında katip olmalıdır.
- 1799 yılında Mozdok'ta Komisyon için yapılan 2 sınıflı erkek manastırı binası Komisyon üyesi din adamlarının yaşaması için uygundur.

- Bütün işler ve ayrıca manastır işleri için köylülerden hizmetli belirlenmelidir.
- Oset Ruhani Komisyonu için her yıl hazineden para ayrılmalıdır.
- Komisyon bütün işlerinde sadece askeri valiyle muhatap olmalı ve vali tarafından korunmalıdır.

Ayrıca Komisyon'un daha önce başarısız olmasının nedenleri araştırıldı ve değişikliğe gidildi. Platon'un düşüncesine göre "Oset halkıyla dini konuşmalar için Gürcü din adamlarının görevlendirilmesi doğru değildir. Çünkü Oset halkına Tanrı kelimesini ne kadar doğru şekilde iletebilecekleri şüphelidir." Platon daha önceki tecrübelerle dayanarak, 1745-1771 yılları arasında Oset Ruhani Komisyonu'nda görev yapan Gürcü din adamlarının bu işi gereğince yapamadığını düşünüyordu (AKAK T. III 75).

Komisyonun canlandırılması üst yönetim tarafından da takip ediliyordu. Kafkas Hattı komutanı İvan Gudoviç 1804 Rus-İran savaşı nedeniyle yerli halkların itaatten çıktığını, Mozdok civarında salgın hastalıklar nedeniyle karantinanın devam ettiğini, bu nedenlerle konuyla yeterince ilgilenemediğini bildiriyordu. Ancak Osetlerin küçük bir kısmının itaate ve Hristiyan dinini öğrenmeye hazır olduğunu da belirtiyordu (AKAK T. III 76).

1815 yılında Telavi ve Gürcistan-Kafkasya başpiskoposu Dosifey Oset Ruhani Komisyonu'nun yeni başkanı oldu. Kendisine bağlı 1 arhimandrit, 1 igumen, 4 hieromonk, 2 rahip, 2 ierodiyakon, 1 diyakon ve 8 kilise görevlisi vardı. Ayrıca 1 tercüman, 2 yazıcı ve rehberlik yapan 30 köylüyü korumak için 100 Kazak görevlendirildi.

Kutsal Sinod üyesi Prens Aleksandr N. Golitsın Oset arhiepiskopu Dosifey'in dağlara gönderilmesini bildirerek yapılması gerekenleri şöyle sıralıyordu:

- Gürcü kilisesine bağlı, sağlam atlara sahip ve arhiepiskopa sadık köylülerden 30 kişi arhiepiskopa köyleri gezdirmelidir.
- Yollarda arhiepiskopa eşlik etmek için en az 100 Kazak bulundurulmalıdır.
- Bu yolculukta hizmet edecek köylü ve Kazaklar vergilerden muaf tutulmalı ve onlara hazineden ödeme yapılmalıdır.
- Dağlarda koruma için rehberlik edecek bir Gürcü soylusu, arhiepiskop Dosifey tarafından belirlenmelidir (AKAK T. V 406-407).

Bu hazırlıklara ek olarak Oset Ruhani Komisyonu'nun maaş ve giderleri için de hatırı sayılır bir bütçe ayrıldı:

- arhimandrit için 600 ruble.
 - igumen için 300 ruble.
 - 4 ieromonoh ve 2 papaz için 150'şer rubleden 900 ruble.
 - 4 ierodiyakon¹² ve 1 diyakon için 100 rubleden 500 ruble.
 - 8 priçetnike 50'şer rubleden 400 ruble.
 - Oset toplumun ileri gelenlerine hediye ve ödülleri için 1500 ruble.
 - Haç, kuşak, ikon ve papaz kıyafetleri için 3000 ruble.
 - Arhierlerin¹³ ve dağlara gönderilen rahiplerin at, yem ve at arabası alması için 3000 ruble.
 - Dağlarda Kazakların komutanı olacak Gürcü soylusu için 300 ruble.
- Toplamda 28.000 gümüş ruble (AKAK T. V 410).

Komisyon'un bu dönemdeki faaliyetleri sonucunda Digor, Kurtat, Alagir ve diğer bölgelerden birçok Oset Hristiyan oldu. Eylül 1817'de başpiskopos Dosifey görevden alındı ve Oset Ruhani Komisyonu Gürcü-İmeret Sinodu'nun Gürcistan Piskoposluğu'na bağlandı (Moroz 9-10).

Mozdok'ta Eğitim Faaliyetleri

1751 yılında Oset temsilcileri Osetya'da bir okul açılması için Sinod'a başvurdu. Bunun için erken olduğuna karar veren Sinod, yine de Oset Ruhani Komisyonu başkanından okulun nerede kurulabileceği, kimlerin öğretmenlik yapabileceği ve hangi dilde eğitim verilmesi gerektiği konularında bilgi istedi (Bliyev vd. 206-207).

1753 yılında arhimandrit Pahomiy Sinod'a Kurtat boğazında bir misyoner okulu açılacağını, öğrenci sayısının 30'a kadar çıkabileceğini ve kitapların Osetçeye çevrilmesi gerektiğini bildirdi (Çiplakova vd. 22). Pahomiy Osetler arasında Hristiyanlığın yavaş yayılmasının din adamlarının Rusça ve Gürcüce vaaz vermelerinden kaynaklandığı da iletti. Bu nedenle Osetlerin kendi din adamlarını yetiştirmek amacıyla Mozdok'ta bir okul açılmasına karar verildi. Rus halkının yaşantısı hakkında ve Rus sınırlarına göç için iyi bir propaganda aracı olacağı düşünülen okulun kurulması görevi Astrahan valisi Nikita

¹² İerodiyakon: Diyakoz unvanına sahip rahip.

¹³ Arhier: Ortodokslukta piskopos, başpiskopos, metropolit ve patrik gibi üst sınıf ruhbanların ortak adı.

27 Eylül 1764'te kararname imzalandı ve okul 1766'da açıldı. Aynı kararnameyle Kızılyar komutanından öğretmen görevlendirmesi istendi. Okul kurulduktan hemen sonra, Yarbay Gak'ın girişimiyle öğretmen ve öğrencilerin kalması için ahşap bir bina inşa edildi. Ayrıca yerel dilleri bilen kişilerin bulunması sağlandı. Hemen ardından öğretmenler diyakoz olarak atandı. Eylül ayında (1766), okulu düzenlemekle görevlendirilen igumen Gregori 4 öğrenciyi Mozdok'a getirdi. Oset toplumunun tanınmış kişilerinden Zurab Elihanov'un torunu İvan Elihanov, Elisa Hetagov'un torunu Feofan Karabugaev; farsaglag (özgür köylü) sınıfından Zakka köyünden Andrey Bitarov ve Nar uyezdinden Petro Pariyev okulun ilk öğrencileri oldu. Kısa zamanda bu öğrencilere Pavel Davıdov, Hariton ve Hristofor Hetagurov da eklendi. 1781-1799 yılları arasında her yıl 8 ile 45 arası Oset öğrenci, diğer halklardan da 65'ten fazla öğrenci kayıt yaptırdı. Bölgenin nüfuzlu kişilerinin Hristiyanlığın yayılmasında etkili olacağı düşünülerek okula yerli halklardan ileri gelenlerin çocukları kabul ediliyordu.

Oset Ruhani Komisyonu'nun desteğiyle faaliyet gösteren okulda Oset, İnguş ve diğer yerli halkların vaftiz olmuş çocuklarına dini eğitim veriliyor ve Rusça okuma yazma öğretiliyordu. Okulun masrafları Kızılyar ve Astrahan hazinesinden karşılanıyordu. Her öğrenciye yemek ve kıyafet veriliyor, öğretmenlere ayda 2 ruble ücret ödeniyordu.

Okul 1770 yılında Mozdok Ruhani Komisyonu'na bağlandı.

1777 yılından itibaren her öğrenciye aylık 2 ruble, büyük öğrencilere 3 ruble vermeye başlandı. Öğrencilerin ailelerini ziyarete gitmelerine izin veriliyordu. Vaftiz olan çocuklara keten bezi gibi hediyeler ve küçük para yardımları yapıyordu. Bu hediyeleri almak için 2-3 kez vaftiz olan çocuklar vardı. Ayrıca aile ve akrabalarının çocukların ellerinden maaşlarını aldıkları, çocukların ayakkabısız ve kıyafetsiz kaldıkları görölüyordu (Tsagareli 36; Butkov Ç. II 1; Larina 43; Kuçiyev 30-32; Bliyev vd. 207; F. 10, OP. I, D. 102 157-158.).

Okul bazıları için cazip olsa da şüpheyile yaklaşanlar da vardı. Yarbay Gak 30 Kasım 1766'da Kızılyar'da bulunan Oset Ruhani Komisyonu'na Osetlerin ve Kabardeylerin, çocuklarının *amanat* ¹⁴

¹⁴ *Amanat* adı verilen bu sisteme göre Rusya yönetimi Kafkasya'da otorite kurabilmek, yerli halkın bağlılığını ve yapılan bir antlaşmanın devamını sağlamak amacıyla soylu ailelerin çocuklarını Moskova, Petersburg ve

olmasından korktukları için okula göndermek istemediklerini yazıyordu (Çiplakova vd. 180).

Okulda eğitim dili başta Gürcüceydi. 1767 yılında Senato'nun kararıyla Oset öğrenciler Rusça ve Osetçe okuma yazma, din tarihi ve ilahiler öğrenmeye başladılar. Her öğrenciye eğitim derecesine, çalışkanlığına ve yeteneğine bağlı olarak kendi öğrenim planı uygulandı (Larina 43-44).

1778 yılından itibaren Mozdok okulunda Ryazan seminer okulunun eski öğrencilerinden Oset Ruhani Komisyonu üyesi Sergey Andreyev; 1787'den itibaren Kazan seminer okulunun eski öğrencileri ve Oset Ruhani Komisyonu üyeleri Aleksey Pavlov ile G. Mihaylov çalıştılar (F. 19, OP. I, D. 218 7).

Mozdok'ta eğitim faaliyetlerine 1781'deki seyahati esnasında tanık olan Alman Yarbay Şteder eğitime daha fazla para ayrılması halinde Oset halkının Hristiyanlığı kabulünün çok hızlı olacağını yazıyordu (Şteder 61).

Ancak kötü yönetilmesi ve ihmallerden dolayı Mozdok okulu Rusya yönetimi için istenen derecede dönüştürücü bir araç olmadı. Ayrıca okul esas olarak soylu çocuklarını kabul ediyordu ve bu öğrenciler kilise eğitimine yönelmiyorlardı. Fakat Osetçenin yazılı dil haline gelmesini, erken bir tarihte okur yazar Oset kuşağının oluşmasını sağlaması Osetler adına önemli bir kazanım oldu. Rusya için de Oset-Rus ilişkilerinin gelişmesine yardımcı oldu. Okulu başarıyla bitiren öğrenciler genellikle Oset Ruhani Komisyonu için çevirmen olarak çalıştı, çeviri faaliyetlerinde bulundu ya da 1777 yılında açılan Astrahan ruhani okuluna gönderildi. 1784 yılında Astrahan'daki okulda 9 Oset öğrenci öğrenim gördü (Larina 44; Tsagareli 37; Klaproth 209; Dzanogova 33).

Osetçe bilmeyen din adamlarının görev yaptığı Oset Ruhani Komisyonu, Astrahan'daki okuldan mezun olan Oset öğrencilerin vaaz faaliyetlerine katılmasıyla etkisini artırdı (Larina 44; Kaloyev 210). Kafkasya'daki Çarlık yönetimi okul mezunlarını Ortodoks vaizler ve hükümetin bölgedeki politikasının temsilcileri olarak görmeyi bekliyordu. Fakat sadece soylu çocuklarının okula alınması, okul için

Stavropol vd. şehirlerdeki okullara gönderiyordu. Bu sistem yerli halkların bağlılıklarını sağlamanın garantisi olarak görülüyordu (Chochiyev 3; Kantemir 6; Nefedev 85; Berje 82).

belirlenen dar hedefler, öğrencilerin ve öğretmenlerin sosyal kompozisyonu gibi nedenlerle Mozdok okulu hem Rusya yönetiminin beklentilerini karşılamadı hem de Osetler için bir aydınlanma kaynağı haline gelmedi ve 1792 yılında kapatıldı (Dzeranov 45).

İlk Alfabe ve Kitaplar

Dini eğitim için kitaplar Mozdok'ta okul açılmasından önce yazılmaya başladı. 1753 yılında Tiflis'te Hutsuri¹⁵ alfabesiyle içinde Gürcüce ve Osetçe dualar bulunan ilk Osetçe kitap yayınlandı (F. 19, OP. I, D. 218 1). Mozdok okulunda öğrencilere Eski ve Yeni Ahit tarihi, Kateşizm, ilahi okuma, Gürcüce ve Rusça dersleri veriliyordu (F. 10, OP. I, D. 102 158). 1767'de arhimandrit Grigori II. Katerina'ya dini kitapların Osetçe'ye çevrilmesi gerektiğini bildirdikten ve Senato'nun bununla ilgili kararından sonra Mozdok piskoposu Gaiy Takaov¹⁶ 1790'lı yıllarda Mozdok'da Kuzey Kafkasya'daki ilk matbaayı kurdurdu. Önce Gürcü dilinde ders kitapları, dini kitaplar, alfabe ve gramer basıldı. Daha önce bahsedildiği gibi, Rusça ve Gürcüce bilmeyen Osetler arasında Hristiyanlığın yayılmasını hızlandırmak için Gaiy Takaov Oset rahip P. Gentsaurov¹⁷ ile birlikte Kilise Slav alfabesi temelinde ilk Oset

¹⁵ Hutsuri: Dini metinlerde kullanılan Gürcü yazı biçimi.

¹⁶ Kahetya'nın Magaro köyünden soylu bir aileye mensup Gaiy Takaov (1746-1827), 20 yıl boyunca Rusya'da incelemelerini sürdürdü. 1773-1778 yıllarında Petersburg'daki Aleksandr Nevski okuluna girdi ve Rusça, Latince, Yunanca okudu. 1778'de Moskova'ya giden Gaiy, II. İrakli'nin emriyle Tiflis'e döndü ve Rusça eğitim için okul açtı. 1780'de tekrar Rusya'ya çağırıldı ve igumenliğe terfi etti. 1782'de Gürcistan'a gönderildi. Aynı yıl Telavi'de ilahiyat okulu açtı. Ancak 1783 yılında tekrar Rusya'ya davet edildi. 1784 yılında arhimandritliğe yükselen Gaiy 1785 yılında Oset Ruhani Komisyonu üyesi oldu. Rusçayı ve Kafkasya'nın yerli dillerini iyi bilen Gaiy 1793 yılına kadar komisyonun başında kaldı. 19 Nisan 1793'de Hristiyanlığı yaymak için Mozdok'a gitmesi istendi. Aynı yıl Sinod'un emriyle Mozdok-Macar piskoposu olarak atandı. 19 Kasım 1797'de seyyah Potocki tarafından Mozdok'ta ziyaret edildi. 4 yıl görev yaptığı Mozdok'ta ayrıca Oset Ruhani Komisyon üyeliğinde bulundu. 21 Şubat 1821'de Astrahan'da vefat etti (Tsagareli 37; Kaloiev 14-221-222).

¹⁷ Mozdok'taki ilk Oset rahip olarak 17 yıl (1767-1794) Oset Ruhani Komisyonu'nda diyakon olarak, sonra da vefatına kadar kentin çeşitli kiliselerinde farklı pozisyonlarda görev yaptı (Kaloiev 220).

alfabesini oluşturdu. Gentsaurov daha sonra Mozdok'ta kendi maatbasını açtı (Kuçiyev 51; Dzanogova 45; Blijev vd. 209; F. 19, OP. I, D. 218 2-7).

РАЗВИТИЕ ОСЕТИНСКОГО АЛФАВИТА					
1798 год Иосиф Епископ Моздокский	1844 год Иосиф Епископ Моздокский	1870-1880 гг. Иосиф Епископ Моздокский	1854-1879 гг. Иосиф Епископ Моздокский	1859-1906 гг. Иосиф Епископ Моздокский	Современный Осетинский Алфавит
А. а	А. а	А. а	А. а	А. а	А. а
Б. б	Б. б	Б. б	Б. б	Б. б	Б. б
Г. г	Г. г	Г. г	Г. г	Г. г	Г. г
Д. д	Д. д	Д. д	Д. д	Д. д	Д. д
Е. е	Е. е	Е. е	Е. е	Е. е	Е. е
Ж. ж	Ж. ж	Ж. ж	Ж. ж	Ж. ж	Ж. ж
З. з	З. з	З. з	З. з	З. з	З. з
И. и	И. и	И. и	И. и	И. и	И. и
К. к	К. к	К. к	К. к	К. к	К. к
Л. л	Л. л	Л. л	Л. л	Л. л	Л. л
М. м	М. м	М. м	М. м	М. м	М. м
Н. н	Н. н	Н. н	Н. н	Н. н	Н. н
О. о	О. о	О. о	О. о	О. о	О. о
П. п	П. п	П. п	П. п	П. п	П. п
Р. р	Р. р	Р. р	Р. р	Р. р	Р. р
С. с	С. с	С. с	С. с	С. с	С. с
Т. т	Т. т	Т. т	Т. т	Т. т	Т. т
У. у	У. у	У. у	У. у	У. у	У. у
Ф. ф	Ф. ф	Ф. ф	Ф. ф	Ф. ф	Ф. ф
Х. х	Х. х	Х. х	Х. х	Х. х	Х. х
Ц. ц	Ц. ц	Ц. ц	Ц. ц	Ц. ц	Ц. ц
Ч. ч	Ч. ч	Ч. ч	Ч. ч	Ч. ч	Ч. ч
Ш. ш	Ш. ш	Ш. ш	Ш. ш	Ш. ш	Ш. ш
Щ. щ	Щ. щ	Щ. щ	Щ. щ	Щ. щ	Щ. щ
Ъ. ъ	Ъ. ъ	Ъ. ъ	Ъ. ъ	Ъ. ъ	Ъ. ъ
Ы. ы	Ы. ы	Ы. ы	Ы. ы	Ы. ы	Ы. ы
Э. э	Э. э	Э. э	Э. э	Э. э	Э. э
Ю. ю	Ю. ю	Ю. ю	Ю. ю	Ю. ю	Ю. ю
Я. я	Я. я	Я. я	Я. я	Я. я	Я. я

Oset Alfabesinin Gelişimi (K.L. Hetagurov Oset Edebiyat Müzesi, Vladikafkas, 14.04.2019)

Osetya'da misyonerlik faaliyetleri için ilk kitap yine Mozdok piskoposu Gaiy tarafından hazırlandı. Mozdok'ta hazırladığı "İlahi Yazının Kitaplarını Öğrenmek İsteyen İnsanın İlk Eğitimi" ("Naçalnoye uçeniye çelovekom, hotyaşçim uçitsya, knig Bojestvennogo pisaniya) adlı 111 sayfalık kitap, Kiril alfabesinde eski Rusça ve Osetçe'nin doğu

(İron) lehçesinde 1798'de Moskova'da Sinod matbaasında yayınladı. Eski Rus alfabesiyle başlayan kitap hemen ardından kilise sayıları ve rakamlarıyla devam ediyordu. Osetçede Rusçadan farklı olarak kullanılan 6 harf verilmişti. Soru cevap şeklinde hazırlanan kitapta ilk önce Rusça-Osetçe 11 soru - cevap, ardından 10 emir yer alıyordu.

1) Tanrıdan başka ilah yoktur.

2) Tanrı'dan başka kimseye kulluk etme. Ne yerde ne gökte ne suda ne de yer altında Tanrı'ya eşit hiçbir şey yoktur. Başka bir şeye ne kulluk et ne de dinle.

3) Tanrı'nın adını hiçbir şeye denk görme.

4) Cumartesi gününü kutsal gün olarak hatırla. Diğer 6 gün içinde bütün işlerini yap. Cumartesi gününü Tanrı'ya ada.

5) Babanı ve anneni say. Böyle yaptığın takdirde iyilikle dünyada uzun sürede yaşayacaksın.

6) Öldürmeyeceksin.

7) Zina yapmayacaksın.

8) Çalmayacaksın.

9) Dedikodu yapmayacaksın.

10) Karını yakınlarından kıskanma. Yakınlarından evini esirgeme. Onların sahip olduğu hiçbir şeyi kıskanma (karısını, hayvanlarını ...).

10 emrin ardından bunların anlaşılmasını belirlemek için yine Rusça - Osetçe 17 soru - cevap hazırlanmıştı. Soru cevapların ardından Rusça - Osetçe olarak sabah duası, uykudan önceki dua, ilk yemekten önceki dua, ilk yemekten sonraki dua ve 77 adet dua daha veriliyordu.

Ardından Ortodoks inancının sembolleri, ikinci buluşma ve kısaca kateşizm (bu başlıkta Rusça-Osetçe 6 soru-cevap bulunuyordu) olmak üzere üç başlığa yer veriliyordu (Takaov).

Kitap 1866'dan önce *Catéchisme Ossete* başlığıyla Fransızca'ya çevrildi, 80 sayfa Latin alfabesiyle Fransızca ve Osetçe olarak yayınlandı. Kitapta 6 soru cevap, on emir, hükümler, pazar duası ve inanç sembolü başlıkları bulunuyordu (Catéchisme).

Kitapların Kapak Resimleri¹⁸

Sonuç

Eğitim ve din Rusya yönetimi tarafından Kuzey Kafkasya'da yerli halkların Rusya'ya entegrasyonunda etkili bir yol olarak görüldü. Oset Ruhani Komisyonu Osetler arasında hem Hristiyanlığın yayılmasının hem de Osetlerin Rusya tebası olmasının yolunu açtı. Dağlık bölgelerde yaşayan Osetler, Oset Ruhani Komisyonu'nun faaliyetleriyle dağlardan düzlüklere inerek bir yandan Hristiyan olurken diğer yandan da toprağa sahip oldular. İlk aşamada Rusya yönetimi Hristiyanlığı yaymak için Gürcü din adamlarını görevlendirdi, vaazlar Gürcüce ve Rusça olarak verildi. Bu iki dilin de yaygın olmadığı Osetya'da yerel dilde vaaz verilmemesi Hristiyanlığın yayılmasını yavaşlattı. Buna bağlı olarak Rusya yönetimi hem yerel dillerde eğitimin hem de Rusça öğretmenin gerekliliğini gördü. Buna bağlı olarak Mozdok'ta Rus tarzı eğitim veren bir okul açıldı. Dil sorununa çözüm bulmak için ilk Oset alfabesi oluşturuldu ve ilk Osetçe din kitabı basıldı. Tüm bu süreçte Gürcü din adamları Rus-Oset ilişkilerinde aracı rolü üstlendiler. Din adamları ve

¹⁸ Bu kitapları tarafımıza temin eden Johann Wolfgang Goethe Üniversitesi doktora öğrencisi Tsoriti Emine Şahingöz'e çok teşekkür ederiz.

okullar Rusya'nın Kuzey Kafkasya'yı kolonizasyonunda önemli araçlar oldular.

1785 Yılında Mozdok Okulunda Okuyan Öğrenciler (Kaloyev 212-213-214)

Adı Soyadı	Yaş	Geldiği Yer	Giriş Yılı	Bitirdiği Yıl	Eğitim Gördüğü Alan	Sonuç
Boris Bitarov	11	Zakka Bölgesi - Suarh Köyü	1778	1784	Mezmun ve Yazım	—
Nikolay Bitarov	15	Zakka -Suarh Köyü	1778	1782	Mezmun ve Yazım	Rusça okuryazar. Astrahan Ruhani Okulu'na gitti.
Daniil Kaloyev	7	Zrigat Köyü	1773	29 Ağustos 1784	Okuma Yazma - Dağlara gitti	—
Mihail Kaloyev	11	Zrigat Köyü	Ocak 1778	1 Şubat 1783	Mezmun-Evine gitmesine izin verildi	—
Gentsaurov	16	Kesatikau Köyü	1778	1783	Evine gitmesine izin verildi	Yevsey Gentsaurov'un en büyük oğlu
Gentsaurov	16	Kesatikau Köyü	1774	1782	—	Oset Ruhani Komisyonu üyesi Vasili Mihayloviç Gentsaurov'un oğlu. Latince öğrenmek için Astrahan

18. Yüzyılda Oset Ruhani Komisyonu ve Mozdok'ta Eğitim Faaliyetleri

Adı Soyadı	Yaş	Geldiği Yer	Giriş Yılı	Bitirdiği Yıl	Eğitim Gördüğü Alan	Sonuç
						Ruhani Okulu'na gitti.
Andrey Bitarov	8	Kesatikau Köyü	1778	1782	—	Oset Ruhani Komisyonunda diyakon olarak çalıştı
Pavel Ambaev	—	Zaramag Köyü	1777	—	—	—
Yesiley Mamiyev	16	Nar boğazı Regah köyü	1778	1782	—	Rus diploması aldı ve Astrahan Ruhani Okulu'nda fen bilimleri eğitimi gördü.
İvan Kinaev	15	Nar Boğazı Tapankau Köyü	1778	1782	—	Rus diploması aldı ve Astrahan Ruhani Okulu'na gitti.
Kiril Tsutsiyev	—	Nar Boğazı Tapankau Köyü				—

Adı Soyadı	Yaş	Geldiği Yer	Giriş Yılı	Bitirdiği Yıl	Eğitim Gördüğü Alan	Sonuç
Savva Alhaçev	15	Kurtat Boğazı Dallagkau Köyü	1778	1782	—	Rus diploması aldı ve Astrahan Ruhani Okulu'na gitti.
Aleksey Guriyev	16	Mozdok yerleşimcisi. Kurtat Boğazı Dallagkau Köyü	1778	1783	Mezamir kitabı, Okuma yazma öğreniyor	—
Georgiy Kalmanov	15	Kurtat Boğazı Tsmi Köyü	1778	1783	Evine gitmesine izin verildi.	—
Moisey Karaev	13	Mozdok yerleşimcisi. Kurtat Boğazı Dallagkau Köyü	1779	1784	Mezamir kitabı	—
İvan Canbekov	13	Mozdok yerleşimcisi. Kurtat Boğazı Dallagkau Köyü	1779	1783	Mezamir kitabı	—
İvan Tamaev	8	Mozdok yerleşimcisi. Kurtat Boğazı Dallagkau Köyü	1779	1784	Okuma yazma	—

18. Yüzyılda Oset Ruhani Komisyonu ve Mozdok'ta Eğitim Faaliyetleri

Adı Soyadı	Yaş	Geldiği Yer	Giriş Yılı	Bitirdiği Yıl	Eğitim Gördüğü Alan	Sonuç
Vasiliy Naifanov	22	Mozdok yerleşimcisi. Kurtat Boğazı Dallagkau Köyü	1778	1782	—	Rus diploması aldı ve Astrahan Ruhani Okulu'na gitti.
Sergey Dabeev	15	Kurtat Boğazı Tsmi Köyü	1776	—	Rusça okuma yazma	Kabardey piyade alayına gitti
Aleksey Bugulov	16	Mozdok yerleşimcisi. Kurtat Boğazı Dallagkau Köyü	1778	1782	Mezamir kitabı, okuma yazma Öğreniyor	—
Fedor Galoyev	14	Kurtat Boğazı	1777	1783	Mezamir kitabı	—
İvan Karaev	20	Mozdok yerleşimcisi, Kurtat Boğazı Tsmi Köyü	1778	1782	—	Rus diploması alarak Mozdok'taki Duhosoşçest kilisesinde diyakon oldu.
Nazar Guriyev	25	Mozdok yerleşimcisi. Kurtat Boğazı Dallagkau Köyü	1778	1783	Rusça okuma yazma	—

Adı Soyadı	Yaş	Geldiği Yer	Giriş Yılı	Bitirdiği Yıl	Eğitim Gördüğü Alan	Sonuç
Fedor Gabitov	17	Mozdok yerleşimcisi. Kurtat Boğazı Dallagkau Köyü	1776	1787	Rusça okuma yazma. Vefat etti	—
Andrey Beçenov	16	Digor Boğazı Masıgkau Köyü	1778	1782		—
İvan Kogaşev	23	Digor Boğazı Dur-Dur Köyü	1778	1782		—
Nikolay Koçaev	12	Mozdok Yerleşimcisinin Oğlu	1779	—	—	Okulu bitirdikten sonra Astrahan Ruhani okuluna gönderildi

Kaynakça

Kuzey Osetya V.İ. Abayev Beşeri ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (SOİGSİ) Arşivi

F. 10. - Narodnoe Obrazovanie: F. 10, OP. I, D. 102: Petr Hutsunov. *O duhovnoy Osetinskoy škole v Mozdok, Sbornik Gazeti Kavkaz* 1846 g.

F. 16. - Epoha Feodalizma v Osetii: F. 16, OP. I, D. 33: *Russko-Osetinskie otnoşeniya i orientatsiya tsarizma na osetinskih starşin. Febdalnoe zemlevladienie i zemelnie otnoşeniya*. Ç. I. 1752 g.

18 - Lingvistika: Lingv. inv. 42, papka 11, Bigulaev B. - Gaiy Tokaev Avtor. *Pervogo osetinskogo alfavita. (İz mater. po istorii Osetii (xviii-xix vv.) izvl. iz Astrahans. gosarhiva)*.

F. 19. - Fond Alborova B. A.: F. 19, OP. I, D. 218: *Novoe v istorii izuçeniya pervoy pečatnıy knigi (osetinskoy) 1798 g.*

F. 33. - Fond Prof. Kokiyeva G. A.: F. 33, OP. I, D. 13: *Plan po napisaniyu "İstorii Osetii" glavniy nauçniy red. Prof. Kokiyeva G.*

Basılı Rus Arşiv Belgeleri

AKAK. 1 Eylül 1806'da Kont Gudoviç'ten Astrahan Arhiepiskopu'na 1 Eylül 1806 Tarihli Mektup. Belge No: 114, T. III, Tiflis, 1869.

AKAK. Astrahan ve Kafkasya Arhiepiskopu Anastasiya'dan Kont Gudoviç'e 27 Ağustos 1806 Tarihli Mektup. Belge No: 876, T. III, Tiflis, 1869.

AKAK. Prens Golitsin'dan General Rtişçev'e 2 Ekim 1814 Tarihli Rapor. Belge No: 819, T. V, Tiflis, 1873.

Kitaplar, Makaleler, Tezler, Seyahatnameler ve Sözlükler

Abaev, V. İ. *İstoriko-Etimologičeskiy Slovar Osetinskogo Yazıka*. T. I, Moskva-Leningrad, 1958.

Barrett, Thomas M. *At the Edge of Empire The Terek Cossacks and the North Caucasus Frontier 1700-1860*. Boulder-Colorado: Westview Press, 1999.

Berje, Adolf. *Kafkasyalı Dağlı Kavimlerin Kısa Tasviri*. Çev. Murat Papşu, Ankara: Kafkas Derneği Yayınları, 1999.

Bliyeve, M. M. *Osetiya v Pervoy Treti xix veka*. Ordjonikidze, 1964.

Bliyeve, M. M. *Russko-osetinskie otnoşeniya v xviii veke*. sob. Dokumentov, T. I, Ordjonikidze: İr, 1976.

Bliyeve, M. M. vd. «Kultura Severnoy Osetii v XVIII v.» *İstoriya Severo-Osetinskoy ASSR*, Red. E. H. Dzugaeva, T. I, Ordjonikidze, 1987.

Bobrovnikov, V. O.- İ. L. Babiç. *Severnıy Kavkaz v Sostave Rossiyskoy İmperii*. Moskva, 2007.

Breyfogle, Nicholas B., Abby Schrader and Willard Sunderland, «Russian Colonizations An introduction.» *Peopling the Russian Periphery Borderland colonization in Eurasian history*, Ed. Nicholas B. Breyfogle, Abby Schrader, and Willard Sunderland, London and New York: Routledge, 2007.

Butkov, P. G. *Materialı dlya Novoy İstorii Kavkaza s 1722 po 1803 god.* Ç. I-II, Sanktpeterburg, 1869.

Butova, E. «Stanitsa Borozdinskaya Terskoy Oblasti Kızılyarskago Okruga.» *Sbornik Materialov dlya opisaniya Mestnostey Plemen Kavkaza*, Vıpusk 7, Tiflis, 1889.

Bzarov, R. S. *Osetya Tarih Atlası.* Çev. Kayhan Yükseler, Vladikavkaz, 2002.

Catéchisme Ossète Accompagne d'une Traduction Française interlincaire.

Chochiyev, Georgy. «General Musa Kunduhov'un Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Hayatı ve Faaliyetlerine İlişkin Bazı Olgular ve Düşünceler.» *Kafkasya Çalışmaları - Sosyal Bilimler Dergisi / Journal of Caucasian Studies (JOCAS)*, Eylül / September 2016, Yıl / Vol. 2, No 3.

Çiplakova, N. vd. *Mnogonatsionalnie i Polikonfessionalnie Traditsii Osetii.* 2012.

Dumas, Alexandre. *Kafkaslar (1858).* Çev. Haktan Bırsel, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2016.

Dzanogova, Larisa Vladimirovna. *Rol Pravoslavnogo Hristianstva Razvitii Prosveşçeniya i Şkolı Narodov Tsentralnogo Kavkaza (xviii- načalo xx vv.).* (Yayımlanmamış Aday Tezi), Severo-Osetinskiy Gosudarstvenniy Universitet im. K. L. Hetagurova, Vladikavkaz, 2003.

Dzeranov, Timur Efimoviç. *Russkaya Kultura i Duhovno-Religioznie Protsessi v Osetii v xviii-naç. xx vv.* (Yayımlanmamış Aday Tezi), Dagestanskiy Gosudarstvenniy Universitet, Mahaçkala, 2001.

Ferro, Marc. *Sömürgecilik Tarihi.* Çev. Muna Cedden, Ankara: İmge Kitabevi, 2002.

Foltz, Richard. «Scythian Neo-Paganism in the Caucasus: The Ossetian Utsadin as a 'Nature Religion'.» *Journal for the Study of Religion, Nature, and Culture*, Vol 13 No 3, 2019.

Gordin, Yakov. *Kafkas Atlantisi 300 Yıl Süren Savaş.* Çev. Uğur Yağanoğlu, İstanbul: CSA Yayınevi, 2014.

Halen, Don Juan Van. *Narrative of Don Juan Van Halen's Imprisonment in the Dungeons of the Inquisition at Madrid, and His Escape in 1817 and 1818; to which are added, His Journey Russia, His Campaign With The Army of The Caucasus, and His Return to Spain in 1821,* New York, 1828.

Nadejdin, P. P. *Priroda i Lyudi Kavkaz i Za Kavkazom.* S. Peterburg, 1869.

Kaloyev, B. A. *Mozdokskie Osetini.* Moskva: Nauka, 1995.

Kantemir, A. *General Musa Kundukhov'un Anıları.* Çev. Murat Yağan, İstanbul: Kafkas Kültür Dernekleri Yayını, Eko Matbaası, 1978.

- Karaulov, M. A. *Terskoe Kazaçestvo*. Moskva: Veçe, 2008.
- Khodarkovsky, Michael. «The North Caucasus During The Russian Conquest 1600-1850.» *The National Council for Eurasian and East European Research*, 2008.
- Klaproth, Julius von. *Travels in the Caucasus and Georgia*. Trans. Frederic Shoberl, London, 1814.
- Kuçiyev, A. G. *Gorod Mozdok: İstoriçeskiy Oçerk*. Vladikavkaz, 1995.
- Larina, V. İ. *Oçerk İstorii Gorodov Severnoy Osetii*. Ordjonikidze, 1960.
- Moroz, İgumen Andrey. *İstoriya Vladikavkazskoy Eparhii*. 2006.
- Nefedev, N.A. *Zapiski vo Vremya Poezdki iz Astrahani na Kavkaz i v Gruzuyu v 1827 godu*. Moskva, 1829.
- Pallas, Peter Simon. *Travels through the Southern Provinces of the Russian Empire in the years 1793 and 1794*, Volume I, 2. Edition, London, 1812.
- Potocki, Jean. *Voyage dans les steps d'Astrakhan et du Caucase*. T. I, Paris, 1829.
- Şteder, L. L. *Dnevnik Puteşestviya iz Pograniçnoy Kreposti Mozdok vo Vnutrennie Mestnosti Kavkaza, Predprinyatogo v 1781 godu*. Sostavlenie G. İ. Tsibirov, Vladikavkaz, 2016.
- Takaov, Gaiy. *Naçalnoe učenje çelovekom hotyaşım uçitsya knig Bojestvennogo pisaniya*. Moskva, 1798.
- Tsagareli, A. A. *Snoşeniya Rossii s Kavkazom v XVI-XVIII stoletiyah*. S.-Peterburg, 1891.
- Tsutsiyev, Arthur. *Atlas etnopolitiçeskoy istorii Kavkaza (1774-2004)*. Moskva, 2006.
- Vostrikov, P. A. «Stanitsa Naurskaya.» *Sbornik Materialov dlya opisaniya Mestnostey Plemen Kavkaza*, Vıpusk 33, Tiflis, 1904.

